

Delo, 20. 8. 2026

Kako dolgo bomo še govorili slovensko?

Raven javne rabe slovenščine upada. S slabšo pismenostjo se bodo poslabšali tudi naša produktivnost, konkurenčnost in dostop do trgov.

Pia Prezelj

Zdi se, da se naposled odvija tisto, kar smo pričakovali že nekaj časa: bitka za slovenščino. Pred dnevi so prevajalci avdiovizualnih vsebin opozorili na problematiko hitrega upada kakovosti avdiovizualnih prevodov, pri tem pa poudarili, da morajo »pristojne ustanove v času pospešene digitalizacije nemudoma zagotoviti ukrepe za zaščito jezika in varovanje prevajalskega poklica«. Kajti nekritičnost do nekakovostnega jezika je, kot pravi jezikoslovec **Kozma Ahačič**, »v zgodovini vedno privedla do nekritičnosti v vsakdanjem življenju«.

Kot je pojasnil Ahačič, predstojnik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, je obvladovanje knjižnega jezika v vsaki skupnosti tesno povezano s kakovostjo družbenega življenja, in prav zato je nedaven javni poziv avdiovizualnih prevajalcev, združenih v sindikatu Zasuk, v katerem opozarjajo na skrb vzbujajoče razmere in dodajajo, da »skrb za slovenski jezik v času umetne inteligence ni zgolj kulturno vprašanje, temveč je tudi vprašanje jezikovne suverenosti, izobraževalne kakovosti in prihodnosti naše družbe«, tako pomemben.

Kot beremo v javnem pozivu, povprečni gledalec na leto prebere več podnapisov kot knjig in časopisov skupaj, za številne je to tudi edini stik z nekoliko kompleksnejšim jezikom, pri čemer so bili »televizija, filmi in serije desetletja eden od najpomembnejših virov kakovostne slovenščine«.

»Generacije mladih in starejših gledalcev so si ob kakovostnih podnapisih, sinhronizacijah in lektoriranih vsebinah širile besedni zaklad, razvijale jezikovni občutek in utrjevale pismenost«, zato nas lahko upravičeno skrbi, pravijo prevajalci, »kaj bo s slovenskim jezikom, če bo vse več podnapisov ustvarila umetna inteligenca«.

Razmere naj bi dosegle dno

Toda ne gre le za orodja umetne inteligence. V prevajalski stroki se, beremo v javnem pozivu, stopnjujejo tudi pritiski naročnikov in posredniških agencij, ki v umetni inteligenci vidijo priložnost za večji zaslužek. »Prevajalcem vsiljujejo uporabo strojnih prevodov in od njih zahtevajo zgolj površen pregled ali naknadno urejanje besedil, ustvarjenih z umetno inteligenco.« Ob tem se »roki krajšajo, plačila in merila kakovosti pa nižajo«.

Največje pritiske na delavce naj bi izvajala naša največja komercialna televizijska hiša Pro Plus, za katero omenjeni prevajalci delajo prek prevajalske agencije **Milenka Babiča**, ki jo, pravijo, že dalj časa opozarjajo na nevzdržne delovne razmere, kajti gre za

»izkoriščevalske prakse in poslovni model, ki temelji na prekarizaciji in podplačanosti poklica«.

Kot primer so prevajalci navedli dejstvo, da ena od najpogostejših prevajalskih tarif že več kot desetletje znaša 1,50 evra na minuto programa. »Preračunano v ure dela, ki jih prevajalec porabi za prevajanje, zlasti zahtevnejših vsebin, to pomeni, da je njegova neto urna postavka nižja od minimalne postavke, zagotovljene za študentsko delo, kar ne omogoča dostojnega preživetja.«

Preden je družba Pro Plus prevajanje svojih programov oddala zunanjim podizvajalcem, je prevajalec lahko prevedel približno 720 minut programa na mesec in s tem zaslužil tedanjo povprečno slovensko bruto plačo, so pojasnili prevajalci.

»Da bi v sedanjih razmerah zaslužil sedanjo povprečno bruto plačo, bi moral prevesti 1788 minut programa na mesec, to je dobrih 81 minut programa na dan, kar daleč presega normative in priporočila – standardno priporočilo stanovskih združenj glede delovne obremenitve znaša 20 minut programa dnevno – ter fizične in psihične zmogljivosti prevajalcev.«

Kot pravijo, so razmere »dosegle dno« z nedavno odločitvijo, da bo družba Pro Plus začela uporabljati strojne prevode, za urejanje katerih je bilo prevajalcem ponujeno plačilo, »ki znaša 50 odstotkov običajne postavke, zaradi izjemno slabe kakovosti pa nikakor ne pripomorejo k hitrejšemu delu«.

Po besedah prevajalke, ki prek Babičeve agencije prevaja za Pro Plus in je hotela ostati anonimna, pri prevodih, ustvarjenih z orodji umetne inteligence, »skorajda ni povedi, ki je ne bi bilo treba popraviti. Ali je UI popolnoma zgrešila prevod. Ali je UI narobe slišala in si potem kar nekaj izmislila – izmisli si najbolj absurdne stvari. Ali je zgrešila spol – več kot polovica spolov je napačnih. Potem je tukaj dvojina, ki je ni nikoli. In delitev podnapisov, ki je grozljiva.

Naj omenim tudi čase. Večina podnapisov je na zaslonu prekratek čas. Če ima epizoda, ki jo prevede prevajalec, okoli petsto podnapisov, jih ima kot stvaritev umetne inteligence tisoč. Še enkrat več. Tega gledalec ne more prebrati.«

Prevajalci opozarjajo, da s takšnimi praksami postajajo le še podplačani lektorji neakovostnih strojno generiranih vsebin, sogovornica pa je poudarila, da bo, če se stanje ne bo izboljšalo, morala zapustiti poklic, ki ga ima zelo rada. »Seveda je škoda, da bodo šli v nič moje znanje, izkušnje, vse. Ampak ne bom imela izbire. Vsekakor bi zaslužila veliko več, če bi šla v lokal čez cesto streč kavo.«

Babič: Poslovni podatki kažejo drugačno sliko

Za pojasnila smo se obrnili tako na Pro Plus kot na prevajalsko agencijo Milenka Babiča, pri čemer nas je med drugim zanimalo, na podlagi česa je bilo določeno, da se popravljanje strojnega prevoda plača v višini 50 odstotkov običajne prevajalske tarife, koliko znaša cena, ki jo Pro Plus plača za minuto prevedenega programa, in kolikšen del tega zneska prejme prevajalec ter kako preverjajo kakovost končnih prevodov in kdo je odgovoren za to.

V Pro Plusu so se na naša vprašanja odzvali z zapisom, da pogodbenega razmerja nimajo »s prevajalci, ampak s podjetjem Prevajalski studio Milenko Babič, ki je odgovorno za urejanje pogodbenih razmerij z zaposlenimi in zunanji sodelavci. V ta razmerja ne posegamo, zato se do tega ne opredeljujemo.«

Milenko Babič je o problematiki dejal, da se »z nekaterimi navedbami in posplošitvami, ki so se v zadnjih dneh pojavile v javnosti o delu avdiovizualnih prevajalcev in uporabi strojnega prevajanja«, ne strinja. Dodal je, da je uporaba strojnega prevajanja »del širših tehnoloških sprememb, ki trenutno potekajo v avdiovizualni industriji. Pri našem načinu dela strojni prevod ni končni izdelek, ampak ga pregleda, popravi in dokonča prevajalec. Izkušnje kažejo, da se uporabnost takšnega načina dela močno razlikuje glede na jezik in vrsto vsebine, zato se temu prilagajata tudi obseg *posteditinga* in način dela.«

Poudaril je, da »komercialnih pogojev z našimi naročniki in individualnih pogodbenih pogojev naših sodelavcev javno ne razkrivamo. Pogoji sodelovanja in tarife se pri nas razlikujejo glede na vrsto in zahtevnost dela ter posamezen projekt. Zunanji sodelavci se sami odločijo, ali bodo sprejeli ponujena naročila in katera.« Po Babičevih besedah se pri tem ne strinjajo »niti z navedbami, da se tarife naših sodelavcev v zadnjem desetletju praktično niso spreminjale, niti s posplošitvami glede plačil, delovne obremenitve in učinkov strojnega prevajanja, saj naši poslovni in obračunski podatki kažejo drugačno sliko«.

Na udaru zlasti otroci in mladi

Kljub morebitnim poslovnim podatkom ostaja dejstvo, da je kakovost prevodov avdiovizualnih vsebin vse slabša. Kot pravi **Jerca Kos**, članica upravnega odbora Društva slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, »kakovost podnapisnih prevodov ni slabša zaradi slabšega znanja prevajalcev, temveč zaradi razmer, ki vladajo v naši panogi: nizko plačilo sili prevajalce v hitenje in površnost, lektoriranje prevoda pred objavo je za nekatere naročnike nepotreben strošek, raje objavljajo strojne prevode, ki jih ne pregledajo ne prevajalci ne lektorji, ali pa delo zaupajo neprofesionalnim ali neizkušenim prevajalcem, ki so se ga za tako nizko plačilo edini pripravljene lotiti.« »Zato v Društvu slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev zagovarjamo stališče, ki ga poudarja tudi naša krovna evropska zveza AVTE (*Audiovisual Translators Europe*): umetna inteligenca je lahko le orodje v rokah usposobljenega prevajalca, ki ga uporablja po lastni presoji. Popravljanje strojnega prevoda mora biti plačano enako kot prevajanje, saj prevajalec pogosto ugotovi, da bi bilo popravkov toliko, da je besedilo bolje na novo prevesti.«

Tudi **Tanja Petrič**, predsednica Društva slovenskih književnih prevajalcev, je poudarila, da »vse resne raziskave na tem področju kažejo, da prevajalci za popravljanje strojne predloge porabijo bistveno več časa in bi pravzaprav morali prejeti dvojno plačilo«. Med najpogostejšimi napačnimi vzorci, ki so jih v podnapisih zaznali člani Društva slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, so slovnične napake, siromašen besedni zaklad, kalki oziroma dobesedni prevodi besednih zvez zlasti iz angleščine in napačna raba ločil, je povedala Jerca Kos, pa tudi skladnja velikokrat posnema angleško.

Če se »ti napačni vzorci dovolj pogosto ponavljajo, jih gledalci sčasoma ne zaznajo več kot napake, pač pa postanejo sprejemljivi. Za slabe zgleds so občutljivi predvsem otroci in mladi, ki jezikovne kompetence šele razvijajo, manj pa gledalci, ki poleg podnapisov berejo še kaj drugega, denimo knjige.«

Kot v javnem pozivu poudarjajo avdiovizualnih prevajalci, strojni prevodi zmanjšujejo dostopnost informacij ter dolgoročno poslabšajo bralno razumevanje, jezikovni občutek in zmožnost kritičnega vrednotenja informacij, raven javne rabe slovenščine pa bo, če bodo gledalci vse pogostejše izpostavljeni nekakovostnim prevodom, neizogibno upadala.

»Obenem se v javnosti ustvarja vtis, da v prihodnosti ne bomo potrebovali prevajalcev in jezikovnih profesionalcev, ker bo vse jezikovne dileme rešil stroj. To je nevarno in neodgovorno mišljenje, saj vemo, da skozi prevode Slovenci bogatimo in razvijamo slovenski jezik in kulturo – kar velja tudi za pisce vseh vrst in žanrov izvirnih slovenskih besedil. Kakovostna prevodna produkcija je javni interes, zato jo je treba ustrezno zaščititi in razvijati,« pravi Tanja Petrič.

Kaj ima pri vsem tem Netflix

Po besedah prevajalcev učitelji in jezikovni strokovnjaki »opozarjajo na vse slabše bralno razumevanje, skromnejši besedni zaklad otrok ter težave pri samostojnem pisanju in kritičnem vrednotenju informacij. Mladi vse pogostejše uporabljajo orodja umetne inteligence, ne da bi razumeli njihove omejitve ali znali presoditi jezikovno kakovost ustvarjenih besedil.

Če bodo javni mediji, televizijske hiše, pretočne platforme in drugi še naprej nekritično uvajali prevode, ustvarjene z umetno inteligenco, bodo prihodnje generacije odraščale v okolju, v katerem kakovostna slovenščina ne bo več pravilo, temveč redka izjema.« Tudi Kozma Ahačič je poudaril, da kakovostni podnapisi ne morejo v celoti nadomestiti branja knjig, ga pa pomembno dopolnjujejo. »Zlasti pri tistih, ki sploh ne berejo kakovostnih vsebin v knjižnem jeziku, je to lahko odločilen dejavnik bralne pismenosti. Zato si zdaj že več let prizadevamo, da bi Netflix, Disney+ in Amazon Prime uvedli slovenščino kot jezik podnapisov – za najmlajše pa sinhronizacij. To je na prvi pogled videti nekaj obrobnega, toda izključitev tako pomembnega vira branja lahko državo ogromno stane, saj bo imela manj pismene prebivalce,« je poudaril Ahačič (Netflix je v domačem jeziku na voljo tako vsem državam, ki mejijo na Slovenijo, kot Islandiji, ki ima le okoli 400.000 prebivalcev; v Sloveniji te možnosti nimamo).

Tanja Petrič je pojasnila, da zniževanje jezikovne ravni pri najširši brani vsebinah gledalce ali bralce desenzibilizira za slovenščino na več ravneh, »tako pri prepoznavanju pravih slovničnih struktur kot pri zaznavanju različnih registrov, pogosto se siromaši besedni zaklad in jezik zapira za nove, inovativne izrazne možnosti, ker prefabricirane jezikovne rešitve omejujejo ustvarjalni pristop do jezika. Ne zagovarjam konservativne drže do slovenščine. Menim, da je jezik živa materija, da se spreminja z rabo in da je digitalna doba slovenščino že preoblikovala, vendar opažam paradoksalen zasuk. V jezikovnih modelih prevod še vedno večinoma poteka prek angleščine, kar je mogoče

opaziti v številnih kalkih, ki jih skoraj več ne zaznamo, obenem je denimo raba sinonimov ali pomanjševalnic zelo okrnjena.« Prav zato kompetence v slovenščini po najnovejših raziskavah skrb zbujačo padajo, pravi.

Jezikovna politika je gospodarska politika

Zaradi tega avdiovizualni prevajalci pričakujejo, da bodo, kot beremo v pozivu, »pristojne ustanove nemudoma prevzele aktivnejšo vlogo pri varovanju in razvoju slovenskega jezika ter predstavile javnosti ukrepe za njegovo zaščito v digitalni dobi«.

Na ministrstvo za kulturo, ministrstvo za gospodarstvo, delo in šport, službo za slovenski jezik ter druge pristojne institucije so naslovili pet osnovnih zahtev: »da pripravijo nacionalno strategijo razvoja slovenskega jezika v dobi umetne inteligence, da v sodelovanju s stanovskimi društvi vzpostavijo jasna merila kakovosti za prevajanje in podnaslavljanje avdiovizualnih vsebin, da povečajo nadzor nad jezikovno kakovostjo vsebin v medijih in na pretočnih platformah, da zaščitijo prevajalce pred praksami, ki jih silijo v uporabo neustreznih strojnih prevodov, in da zagotovijo ustrezno vrednotenje dela prevajalcev, lektorjev in drugih jezikovnih strokovnjakov«.

Z vprašanji, kako se opredeljujejo do problematike in kakšne ukrepe za zaščito slovenščine lahko pričakujemo, smo se obrnili na ministrstvo za kulturo, a odgovora do konca redakcije nismo prejeli. Je pa Kozma Ahačič poudaril, da mora vlada skladno z zakonom o javni rabi slovenščine vsakih pet let pripraviti resolucijo o nacionalni strategiji za jezikovno politiko. »Zadnja se je iztekla decembra lani, s pripravo nove torej krepko zamujamo – podatki in osnutek rešitev so pripravljeni, a po mojih informacijah za zdaj vse stoji in se s tem ne ukvarja nobena skupina.«

Po mnenju Tanje Petrič mora država »zavzeti jasno stališče do prihodnje jezikovne politike in z vsemi deležniki na polju strokovno in odgovorno uskladiti strategijo za razvoj slovenščine in jezikovnih kadrov«.

Premalo se namreč zavedamo, da je jezikovna politika tudi gospodarska politika, je dodal Kozma Ahačič. »OECD ugotavlja močno povezavo med temeljnimi spretnostmi odraslih, med katere sodi pismenost, in produktivnostjo, evropska komisija pa ugotavlja neposredne gospodarske učinke dobrih jezikovnih politik. Če bi slovenščina v dobi umetne inteligence jezikovno zaostala, torej ne bi izgubili samo na področju kulture in identitete, ampak tudi pri produktivnosti, konkurenčnosti in dostopu do trgov.«